

«PARKINSON'S LAW OR THE PURSUIT OF PROGRESS» (PARKINSON KANUNU VEYA İLERLEMENİN YOLLARI). Yazan : C. Northcote PARKINSON; Resimleyen : Osbert LANCASTER, Londra, John Murray, 1958 Ciltli, 122 sayfa 12,5 Şilin. (S. B. F. Kitaplık Numarası : 1819).

İdare alanında, yüzyıllardanberi süregelen iki akım, İkinci Dünya Savaşından sonra. Atlantik - ötesi rüzgârların da etkisiyle, çok daha kuvvetli bir hâl aldı. Bunlardan biri, idarî çalışmalarda bilimsel yollar bulmak, idareye bilimsel davranışı sokmak; öbürü de, dört - başı - mâmur bir idare bilimi meydana getirmek. Kamu idaresinde idare hukukunun, özel teşebbüs idaresinde kötü geleneklerin çerçevesine sıkışıp kalmış ülkeler için, bu iki akımın da kuvvetlenmesi sevinilecek bir şey. Yalnız unutmamak gerekir ki, bu konularla uğraşan binlerce bilgine, yazılan yüzlerce kitaba, her yıl tekrarlanan saatler dolusu derslere rağmen, «idareyi bilimleştirme» bakımından, Eski Çin'deki Micius zamanındanberi aşılacak yol, bir arpa boyundan pek daha uzun değildir. Kamu idaresi veya özel teşebbüs idaresi bilimlerinin şimdiye kadar ortaya koyabildikleri sonuçlar, herkesce bilinen gerçeklerin daha derlitoplu bir şekilde belirtilmesinden veya doğru işleyen her mantığın kendiliğinden bulabileceği düsturların birer bilimsel tavsiye gibi sunulmasından ileri geçememiştir. Gerçi, bu bilim dalında da, muazzam araştırma kurumları meydana getirilmiş, yüzlerce uzman yetişmiş, milyonlar harcanmıştır, ama böyle büyük dağların doğurduğu fareler, toplumbilimcilerin dilini hasretle arattırarak kadar yüklü bir «jargon» yaratmaktan başka bir iş görmüş değildir. İşte, «Parkinson Kanunu veya İlerlemenin Yolları» adını taşıyan kitap, idareye bilimsellik getirmeğe çalışanların artık pek uzun süren emeklemelerini dolambaçlı yoldan tenkit etmek için yazılmış büyük bir hiciv eseri.

C. Northcote Parkinson'un kim olduğunu pek doğru dürüst - bilen yok. Kendisinin Hong - Kong veya Singapore sömürge idaresinde çalışan bir memur olduğu, yahut oralardaki küçük üniversitelerden birinde kamu idaresi profesörlüğü yaptığı rivayet olunur. Kitaptaki önsözün altında da, «Singapore, 1958» diye yazılı. İster memur, ister profesör olsun, isterse takma ad altında dünyayla alay eden muzip biri olsun, mu-

hakkak ki, Parkinson, artık, idare bilimiyle uğraşanlar için unutulmaz kişilerden biri hâline gelmiştir. Kitabın birinci bölümünü teşkil eden ilk yazının 1955 Sonbaharında «The Economist» dergisinde çıkışındanberi, «Parkinson Kanunu», yarı şaka, yarı ciddî, pek çok yerde bahis konusu edilmiş, daha sonra yayınlanan öbür yazıları da hoşca vakit geçirmek maksadiyle okuyanlar, bunlardaki gerçek payının koskoca eserlerdekinden epeyce fazla olduğunu söylemekten kendilerini alamamışlardır.

Parkinson, kitapta on makaleyi bir araya getirmiş. Bunlardan üçü «The Economist» te çıkmıştı; geri kalanlardan bir ikisi de Amerikan dergilerinden «Harper's Magazine» de «The Reporter» da yayınlanmıştır (1). «Parkinson Kanunu veya Yükselen Piramid» adını taşıyan birinci yazı şu ana kuraldan hareket ediyor: «Bir işin bitirilmesi için ne kadar vakit bırakılmışsa, o iş bütün bu vakti dolduracak şekilde uzar (tıpkı gazlarda olduğu gibi). Hali vakti yerinde olan ve yapacak hiçbir şeyi bulunmayan yaşlıca bir hanım için, yeğenine kartpostal yollamak tam bir günlük iştir: kartpostalı seçmek uğruna bir saatini harcayacak, arkasına ne yazacağını uzun uzun düşünecek, postaneye gidip gelmek ona önemli bir mesele olarak gözüktüğünden giyinmeğe ve süslenmeğe epey vakit ayıracaktır. Halbuki gayet meşgul bir iş - adamı için, aynı kartpostal meselesi üç dakikadan fazla zaman almıyacaktır; çünkü o adamın bu işe ayıracak ancak üç dakikası vardır. Zaman talebi bu derece elâstikî olduğuna göre, bir işi yapmak üzere tâyin olunan kimselerin çok oluşu, o işin muhakkak çabuk bitirileceğine delâlet etmez. Ne var ki, memur sayısının arttığını görenler, işlerin çoğaldığını ve bu çoğalan işlerin başarılması için daha fazla memura lüzum olduğunu zannederler. Halbuki, memur sayısındaki artışın süratle veya verimle hiç ilgisi yoktur. Bu artış şu iki psikolojik olgudan ileri gelmektedir: 1) Her âmir, emrindeki memur sayısının artmasını ister, kendisiyle aynı seviyede ve kendisine rakip kimselerin çoğalmasından hoşlanmaz; 2) Bütün memurlar birbirleri için hiç yoktan iş yaratırlar.»

İkinci yazının adı, «Kazanan Adaylar Listesi veya Eleme Prensipleri.» Buradaki hiciv okları da, İngiltere'de eskiden uygulanan veya son yıllarda yeni baştan düzenlenen memurluk sınavlarına yönelmiş. Ayrıca, modern sınav usûllerine, testlere, tartışmalı sınavlara bel bağlayanlar da bu yazıda epeyce düşündürücü nokta bulacaklardır. Parkinson, siyasette kabine, idarede komisyon şeklinde yapılan çalışmaları da unutmamış; bun-

1) «The Economist» te çıkan yazılardan ikisi, «Memurların Çoğalışı» ve «Komitoloji Kanunları» adıyla, bu satırların yazarı tarafından, «Forum» dergisinin 1 Aralık 1956 ve 15 Aralık 1956 tarihli 65. ve 66. sayılarında özetlenmiştir.

ları da «Müdürler ve Kurullar yahut Yerinde Saymanın Katsayısı» bölümünde ele almış. Bu bölümde uzun incelemelerden sonra varılan kanunlardan birine göre, «ileri memleketlerde bir kimsenin kabineye alınmasına sebep, içeride göreceği iş değil, dışarıda kaldığı takdirde zararlı olması ihtimalidir». Dördüncü, altıncı ve yedinci yazılar, daha çok özel teşebbüs idaresiyle ilgili. Yıllık hissedarlar toplantısında oy toplamanın yolları, şirket bütçelerini kabul ettirmenin çareleri ve Çin'de vergi kaçakçılığı için başvuru usûlleri bu bölümde incelenmiş. Beşinci yazı, akademik çalışma, idare, siyaset ve ticaret alanlarında yirminci yüzyılın en verimli silâhlarından birini, yani kokteyl partiyi ele almış, bir kokteyl partideki davetliler arasında çeşitli maksatlara göre en çok işe yarayabilecek önemli kimseleri bulmanın yollarını araştırıyor. Parkinson, sekizinci yazıda, idarî makamların çalışması ile binalar arasındaki bağlantı üzerinde durmaktadır. Şimdiye kadarki inançları kökünden sarsacak bir bölüm. Varılan sonuç da şu: «İdarî makamların verimliliği, işgal ettikleri binaların mükemmelliği ile ters orantılıdır.» Dokuzuncu bölümde ise, «injelititis» hastalığı, yani beceriksizlikle kıskançlık bir araya gelirse idarenin nasıl kötürümleşeceği inceleniyor ve tedavi yolları gösteriliyor. Nihayet, «Emeklilik Çağı» adını taşıyan son bölüm, âmirleri yıpratıcı meselelerden bahsetmekte, dolayısıyla, resmî seyahatlerin, resmî evrak doldurma usûllerinin insan ömrünü nasıl kemirdiğini ortaya koymaktadır.

Kitapta her bölüm aynı derecede güzel değil. Keskin görüş ve mizahî yazış tarzının şaheserleri sayılabilecek bölümler yanında, insanı zorlamadan pek kolay kolay güldürmeyecek satırlara da rastlanıyor. Bu arada, tanınmış karikatürcü Osbert Lancaster'ın çizgileri sayesinde, kitabın bir kat daha değer kazandığını belirtmek gerek.

Parkinson, önsözünde, «eğlence kabilinden olmak şartıyla», kamu idaresiyle ilgili bilimsel eserlerin okunmasına pek aleyhtar olmadığını yazmış! Doğrusu şu ki, onun yazılarını okuduktan sonra, öbür kitaplar insana çok yavan ve kısır geliyor. Parkinson'un kitabında gerçekten değerli olan taraf da bu galiba. Kitabı okuyanlar, bu sahada şimdiye kadar ne derece geri kaldığını daha iyi anlayacaklardır. Parkinson, «idarede davranışçı görüş», «idarede beşerî münasebetler» gibi konularla uğraşanlar için, ilk bakışta sadece güldürmek maksadıyla yazıldığı zannını veren, fakat aslında birçok gerçek noktayı ortaya çıkaran sayısız ipuçları sunmaktadır. Kitabın, yayınlanışındanberi geçen üç ay içinde, günde 1.000 nüsha satan bir «best seller» hâline gelişinin sebebini de herhalde bu noktada aramalı.